

Ook het tijdschrift *Baerne* (jrg 20, nr 2) wil in het jaar van het industrieel erfgoed niet achterblijven. Het richt het vizier op enkele verdwenen Baarnse bedrijven. In dit nummer gaat de aandacht uit naar de tapijtfabriek van Reinhard Scherenberg, die zich aan het eind van de 18e eeuw in Baarn vestigde. Redactieadres: Sophialaan 13, Baarn, tel. (035) 542 29 51

Kijk op Weesp. Contactblad van de H.K. Weesp (jrg 11, nr 2) is voor het grootste deel gewijd aan kerkelijke besognes. Het blad opent met een artikel over het Sloterdijkse geslacht Veldhuisen. Daarna duiken de auteurs in de kerkelijke archieven en wordt ons verhaald hoe Jean Daniël Thuret op 15 december 1754 een kerkdienst ver-

stoorde. Op 9 mei 1754 werd J.H. (van) Ketel tot organist en klokkenist benoemd in de Nederlands Hervormde/Gereformeerde Kerk. Hij bleef dit tot 1813. Ketel was tevens schepen en raad in de vroedschap van Weesp. Het was dus niet zo maar iemand! Als illustraties bij het artikel is een aantal originele rekeningen opgenomen. De Gereformeerde Gemeente te Weesp en haar bestuur in de 18e eeuw (dus nog voor de Afscheiding van 1834) zal in een volgend artikel belicht worden. Redactie: Mw Koerselman-Mulle, tel. (0294) 41 23 14

De besproken tijdschriften liggen ter inzage in het Streekarchief.

WJD

BOEKBESPREKINGEN, NIEUWE PUBLIKATIES

Toen ik zo oud was ...
J.Poort-van Eeden

Bij de afsluiting van het vorige schooljaar werd aan de leerlingen die de basisschool verlieten voor het eerst sinds lang weer een boek over Hilversum uitgereikt. Sinds lang, want het is al tientallen jaren geleden dat je als leerling bij het afscheid van een Hilversumse lagere school het boek *Ons Hilversum* van Cor Bruijn kreeg. Dit laatste was de reden dat Janne Poort-van Eeden het idee opvatte om aan die onderbroken traditie een vervolg te geven. Zij schreef een boek over het interbellum in Hilversum waarin zij vooral de Hilversummers uit die tijd aan het woord liet. De verhalen baseerde zij op interviews die zij voor het programma *Hilversum Onvoltooid Verleden Tijd* hield. Het resultaat met de titel: *Toen ik zo oud was ... Verhalen over Hilversum tussen de twee oorlogen*, mag een geslaagde opvolger van het boek van Cor Bruijn worden genoemd.

Het boek is in feite een raamver telling. Tijdens de laatste schoolweken organiseren leerlingen van een basisschool een expositie waarin zij hun onderzoek naar de geschiedenis van Hilversum presenteren. Dit gefingeerde gegeven is het kader waarbinnen allerlei verhalen van kinderen uit

de jaren twintig en dertig worden verteld. Die verhalen berusten nu juist wel weer op werkelijke gegevens. Zo komen bejaarde Hilversummers bij monde van hun jonge personages vertellen over kinderlevens destijds.

Kinderarbeid, armoede, verschillen in rangen en standen, straatspelen passeren de revu. Ook de ontwikkeling van Hilversum tot stad met fabrieken als de NSF en grote werkverschaffingsprojecten als Anna's Hoeve worden onnadrukkelijk maar informatief beschreven. Juist de sfeer waarin kinderen destijds leefden lijkt goed getroffen. Het meisje dat 'een dienstje' krijgt nadat haar schooltijd is afgelopen, de leerling-timmerman, de zoon van de haringverkoper, de postjongen bij de NSF; allen vertellen ze hun eigen ervaringen. In korte, typografisch afwijkende teksten, verspreid tussen de verhalen, wordt een beeld geschetst van enkele belangrijke ontwikkelingen voor Hilversum. Zaken als de komst van de omroep, de oprichting van Zonnestraal, de werkloosheid en de crisis, het 500-jarig bestaan van de gemeente worden op deze wijze gedoseerd belicht.

De talrijke illustraties ondersteunen de verhalen en geven in de bijschriften nog extra informatie. Zo kan dit boek op verschillende manieren

worden 'genuttigd'. Al bladerend, doorlezend en gericht via de (soms wat cryptische) titels in de inhoudsopgave.

Nu "Omgevingseducatie" tot de kerndoelen van het onderwijs behoort komt de publikatie als groepen. Men mag hopen dat dit boek, net als dat van Cor Bruijn destijds, ook de komende jaren kinderen oog zal weten te geven voor de geschiedenis van 'hun' Hilversum.

CMA

Toen ik zo oud was... Verhalen over Hilversum tussen de twee wereldoorlogen / Janne Poort-van Eeden; met medew. van Jan E. Lamme. Hilversum, Verloren, 1996. 80 p.: ill.: lit. opg. f17,50.

Oorlog om Holland, 1000-1375

R.P. de Graaf

De aanleiding tot het schrijven van dit boek was de vraag hoe middeleeuwse schrijvers een nederlaag verklaarden. Een overwinning was een geschenk van God. Dat was vrij simpel. Bij een nederlaag lag dit wat lastiger. Om iets over de religieuze zingeving te kunnen zeggen, was het volgens de auteur zaak de gevechten te analyseren. Deze bezigheid ging een eigen leven leiden en mondde tenslotte uit in de onderhavige dissertatie. Nu rijst de vraag: waarom aandacht schenken aan zo'n boek in een periodiek als *Eigen Perk*? Welnu, in de conflicten tussen het Sticht en Holland ging het vaak om het veroveren dan wel veilig stellen van strategische punten langs de handelsroutes, in dit geval Vecht en Eem. Daarmee komt ook de noordgrens van het Sticht in beeld en is het daarom interessant om te kijken of het Gooi een "gewild" gebied is geweest. Het is in dit kader logisch dat wij op de hoofdstukken waarin het Gooi aan de orde is het accent zullen leggen.

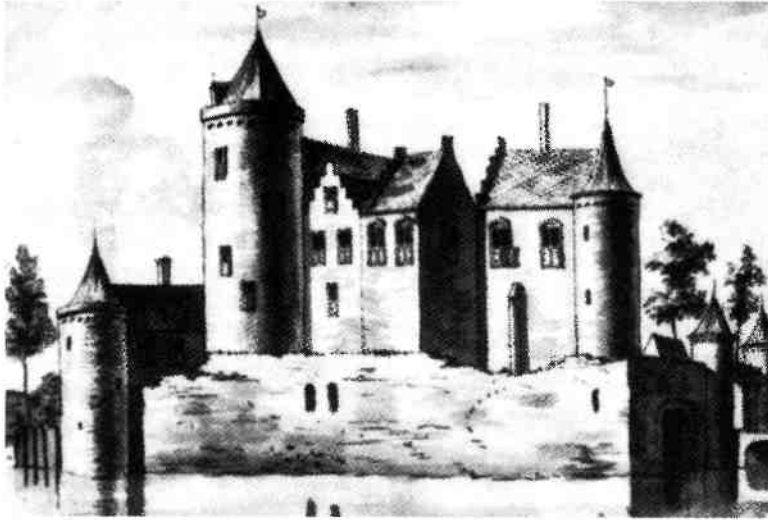
Het boek is een gedegen stuk werk. Tot 1300 heeft de auteur zich grotendeels gebaseerd op verhalende bronnen, kronieken en annalen. Deze bronnen kwamen uit Holland, Vlaanderen, Henegouwen, Engeland en Frankrijk. Daarnaast bestudeerde hij niet-verhalende bronnen zoals de Hollandse grafelijkheidsrekeningen, die in de loop van de 14e eeuw in aantal toenamen. Uit Utrecht heeft de auteur op dit punt geen materiaal gevonden.

Na een inleidend hoofdstuk komen in hoofdstuk 2 vijf algemene zaken aan de orde, die van belang zijn om de bestudeerde conflicten goed te kunnen volgen. Allereerst de organisatie en samenstelling van het leger, de wapenning, de tactiek en de medische ontwikkelingen, de mentale ontwikkelingen en de opleiding van de troepen. Eveneens ter zake doende zijn de krijgstheoretische vorming van de aanvoerders en de financiën van het graafschap, gelet op de uitgaven voor de oorlogvoering. De hoofdstukken 3 en 4 houden zich bezig met de Stichtse conflicten. De strijd van Holland met Vlaanderen om Zeeland bewester Schelde wordt behandeld in hoofdstuk 5. Aan de Hollandse noordgrens probeerden de Westfriezen door middel van een "guerilla" (in dit verband klinkt het enigszins anachronistisch) zich de oprukkende Hollanders van het lijf te houden. Hetgeen uiteindelijk niet lukte. Dit wordt beschreven in hoofdstuk 6. Het logische vervolg hierop is het hoofdstuk over de aanval op Staveren (hoofdstuk 8). Het tussenliggende hoofdstuk 7 is gewijd aan amfibische oorlogsvoering, logistiek en contra-guerilla. Deze onderwerpen worden besproken aan de hand van de Reconquista, de Welsh Wars en de Drentse Oorlog (1227-1234). In het negende hoofdstuk komen twee successieoorlogen ter sprake nl. de Loonse oorlog en de eerste fase van de Hoekse en Kabeljauwse Twisten.

Waarom de periode van 1000 tot 1375? Als redenen geeft de auteur op, dat in de loop van de 10e eeuw de aanvallen van de Vikingen afnamen en in het Hollandse kustgebied kleine graafschappen ontstonden, die geleidelijk aan in één hand kwamen. Het jaar 1375 is gekozen, omdat drie van de vijf behandelde conflicten inmiddels ten einde waren gekomen.

Bijna elk hoofdstuk begint met een paragraaf over de *grand strategy*. De Graaf verstaat hieronder "de politieke strategie, alsmede het algemeen strategisch beleid van een land of coalitie, met betrekking tot politieke, geografische en sociaal-economische ontwikkelingen". De Graaf beschrijft in deze paragrafen de grote lijnen van de veiligheidspolitiek. Het handwerk van de oorlog op het slagveld wordt in het kader van deze *grand strategy* geplaatst en komt dan later in het hoofdstuk aan bod.

Aanvankelijk waren Holland en Utrecht een

Het kasteel Vreeland dat in roerige tijden vele malen van eigenaar wisselde.

eenheid. Na het wegblijven van de Vikingen (na 1010) werd de verdediging van de Noordzeekust door de keizer aan de Utrechtse bisschop opgedragen. De bisschop stelde een prefect aan om dit voor hem te doen. Of de voorgangers van de Hollandse graven dit ook waren laat de auteur in het midden. Wel staat vast, dat graaf Dirk I (ca 925) ook met de verdediging van de kust werd belast. Zo had de keizer in zijn bisschoppen stromannen, die in de kantlijn van zijn keizerrijk opererende graven onder de duim moesten houden. De Hollandse graven wilden al snel gebiedsuitbreiding. Het graafschap was aanvankelijk niet veel groter dan Kennemerland en delen van Rijn-, Delf- en Maasland. Zij joegen met hun politiek niet alleen de keizer en de bisschop tegen zich in het harnas, maar tevens de Bisschop van Luik en de Hertog van Brabant. Het graafschap Holland groeide tegen de verdrukking in. Daartegenover werd de macht van de "centrale overheid" (de Duitse keizer) steeds minder. Belangrijk voor de ontwikkeling van het Sticht was het concordaat van Worms van 1122. Na het concordaat mochten de bisschoppen niet langer door de keizer worden benoemd. In de praktijk zou de bisschopszetel speelbal worden van plaatselijke (Hollandse en Gelderse) machthebbers. Daarmee werd de positie van het Sticht zwakker. In de 12e eeuw verloor het Sticht de Veluwe aan Gelre, waardoor het Oversticht (Overijssel, Drenthe en de stad Groningen) en het Nedersticht niet meer aaneengesloten la-

gen. In het midden van de 13e eeuw was Utrecht overigens nog steeds de rijkste stad in het noordelijk deel van de Nederlanden.

Aan de Vecht lagen een aantal belangrijke burchten. Het Muiderslot aan de monding van de Vecht was in bezit (officieel in leen van de bisschop) van de Amstels. Langs een 12e-eeuwse landweg tussen Loenen en Abcoude lag het kasteel Vredeland. In Loenen lag kasteel Cronenburg, waar Gerard van Velzen het laatste kwart van de 13e eeuw de scepter zwaaide. Deze kastelen waren in Utrechts bezit. De toenmalige Utrechtse heerser Jan van Nassau zat dermate in de financiële problemen, dat hij drie kastelen (waaronder Vredeland) verpandde aan adellijke geldschieters als Gijsbrecht van Amstel en Herman van Woerden. Toen Floris de leningen van de bisschop overnam, werd hij pandhouder. Hij belegerde de burchten en in 1280 viel Vredeland in zijn handen. Door aankoop verwierf hij in het zelfde jaar het Gooi. De macht van het Sticht leek gebroken. Omstreeks 1300 was de Vecht een grensrivier tussen Holland en het Sticht geworden en was het Sticht de gebieden Amstel, Woerden, IJsselstein en Benschop aan Holland kwijtgeraakt. In 1342 kwam er een kentering met de benoeming van bisschop Jan van Arkel. Deze daadkrachtige bisschop koos de aanval en maakte gebruik van de bestuurscrisis in Holland na de plotselinge dood van Willem IV in 1345. De bisschop voerde aanvallen uit op o.a. Hollandse steunpunten als IJsselstein, Woerden

en Oudewater. Maar ook onze streken bleven niet gespaard. In 1348 viel hij Eemnes (Oostholland) aan. Hij ontmoette het Hollandse leger bij Landsche Rading. Op een veld, de Lapaers (Lapaersveld?) genaamd, werd slag geleverd en het Hollandse leger werd een nederlaag toegebracht, waardoor de weg naar Eemnes openlag. Een inval in het Gooi en Amstelland durfde hij evenwel niet aan. Wel kwam Vredeland weer in Utrechtse handen. De monding van de Vecht bleef Hollands, maar door de verovering van Eemnes hadden de Stichtsen toegang tot de Zuiderzee. Het Sticht wilde nu nog Nijenrode, Naarden en het Muiderslot. Willem V had zijn defensie echter op tijd in orde. Hij had Gijsbrecht van Nijenrode benoemd tot bevelhebber over de troepen te Amsterdam, Amstelland, Waterland, de vesting Naarden en tot maarschalk over Gooi- en Eemland. Vanuit zijn hoofdkwartier te Naarden leidde hij de verdediging en hij voerde onder meer een aanval uit op Soest. In 1356 werd er vrede gesloten, waarbij Holland Eemnes definitief prijs gaf. Maar het Utrechtse doel, de controle over de oevers van de Vecht en de Lek, was niet bereikt. In de jaren '70 was het dus opnieuw raak. Albrecht, die Willem V was opgevolgd, en in Zeeland verbleef werd volslagen overrompeld. Er werden aanvallen op Muiden, Weesp, Uitermeer, Loosdrecht en het kasteel Cronenburg uitgevoerd, overigens zonder blijvend succes. Albrecht ontpopte zich niet als een creatief strateeg. In 1375 werd er niet meer gevochten. Ondanks militaire successen van bisschoppen als Jan van Arkel en Arnoud van Hoorne bereikte het Sticht niet de gestelde doelen. De Hollanders schiepen voorwaarden voor de groei van de eigen handel en bleven die van het Sticht dwarsbomen. De grens tussen het Gooi- en Eemland werd in deze tijd bepaald. Ten tijde van Jan van Beieren zouden de Stichtsen het Gooi en Hilversum plunderen, maar deze gebeurtenissen vallen buiten het bestek van dit boek.

Het boek is mooi uitgevoerd en bevat veel illustraties en verhelderende kaarten. Het is in een prettige stijl geschreven. 'Oorlog om Holland' is de moeite waard voor diegenen, die in de middeleeuwse geschiedenis van het graafschap Holland geïnteresseerd zijn.

WJD

Oorlog om Holland, 1000-1375. Middeleeuwse studies en bronnen 48 / R.P. de Graaf. Hilversum, Verloren, 1996, geill., 494 pp., ISBN 90-6550-278-5, f69,00

NIEUWE PUBLIKATIES

Floris V. Themakatern Nieuwsbrief Stichts Historisch Contact, nr. 16, zomer 1996., 7 p. Redactie-adres: Mariaplaats 23, 3511 LK Utrecht

W.M. Dudok Componist Van Architectuur [Catalogus bij de tentoonstelling ter gelegenheid van de Dudokmanifestatie '96] / Bergeijk, Herman van – Naarden Bussum, V+K Publishing Inmerc, 1996. – 96 p.: ill. f34,90

Gedenkt te Sterven: de geschiedenis van Hilversum oudste begraafplaats / Westermann, L.J.; R.J.W.J. Meijer – Hilversum, Stichting Hilversum, Pas Opl, 1996. – 64 p.: ill. f12,50

Dudok in Hilversum: wandel/fiets/auto routes / Poorthuis, M. – Zeist: Rijksdienst voor de Monumentenzorg, afd. communicatie, cop. 1996. – 72 p.: ill.: 3 losse krt.: lit.opg. f24,50

Town Hall Hilversum W.M. Dudok / Bergeijk, Herman van; Paul Meurs. – Naarden: V+K Publishing: Immerc, 1995. – 48 p.: ill.: foto's. – (Landmarks in architecture) f24,50

Voor Hilversum behouden: de schilderijen uit de historische collectie van de gemeente Hilversum: tentoonstelling 13/2/1996-24/3/1996. – Hilversum: Goois Museum, 1996. – V, 120 p.: ill. f20,00. Verkrijgbaar bij het Goois Museum.

Willem Marinus Dudok, a Dutch modernist: a bio-bibliography / Langmead, Donald. – Westport, Connecticut; London: Greenwood Press, cop. 1996. XIV, 270 p.: ill. – (Bio-bibliographies in Art and Architecture, nr. 4). f218,30

Bovengenoemde publikaties zijn in te zien op de studiezaal van het Streekarchief voor het Gooi en de Vechtstreek te Hilversum (oude Enghweg 23, ma.-vr. 13.00-17.00 uur).